

Олександр Олександрович БРИГІНЕЦЬ

д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

ПРАВО НА ЦИВІЛЬНУ ВОГНЕПАЛЬНУ ЗБРОЮ ЯК ГАРАНТІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЗАХИСТ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ (ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

У статті розкрито роль та проблематику визначення особливостей вирішення вітчизняних та зарубіжних правових проблем застосування цивільної вогнепальної зброї як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи. Прیدілено увагу аналізу сучасного стану регулювання володіння і застосування вогнепальної зброї в Україні. Акцентовано на проблемах, пов'язаних із нерегульованим володінням і користуванням вогнепальною зброєю та перспективах вдосконалення правового регулювання таких питань. Велика кількість незареєстрованої вогнепальної зброї в руках громадян у поєднанні зі зростанням злочинності свідчить про необхідність врегулювання правових колізій.

Ключові слова: право на цивільну вогнепальну зброю, право на захист, конституційні права, право на життя, права людини, права та обов'язки, охорона здоров'я, право на захист здоров'я, гарантія права, обіг вогнепальної зброї

ВСТУП

З історичної ретроспективи знаємо, що зброя досить часто була важливим чинником розвитку людства. Широке застосування пороху взагалі вивело Європу на перші позиції у світі, хоч його винайдено у Китаї на багато століть раніше. Відтак, у ХХІ ст. у більшості європейських держав ми можемо прогулюватись вулицями спокійно себе почувати, не маючи зброї «під рукою». У сучасному європейському світі не потрібно щодня застосовувати зброю для самозахисту, однак її важливість все ще пов'язана із зосередженістю громадськості на її придбанні, зберіганні та застосуванні під час надзвичайних ситуацій, криз або військових загроз. І, наприклад, ситуація, що склалася у колишній Югославії (майже центрі Європи) у 1990-і рр., яскраво ілюструє нам, наскільки крихким може безпековий простір у європейській державі.

В Україні досить довго не вирішеною є проблематика обігу цивільної вогнепальної зброї. Відповідні дискусії стосовно законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні не припиняються вже протягом кількох десятків років. З одного боку, ми можемо наслідувати більш ліберальний відносно цивільної вогнепальної зброї американський досвід, а з іншого – Україна, прагнучи вступити до ЄС, має брати до уваги законодавство про обіг цивільної вогнепальної зброї в Європі, що є менш ліберальним [1]. З 2022 р. ситуація стосовно регулювання сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні досить загострилася, кількість зброї «на руках» зросла кратно, асортимент її невпинно розширюється. Зазнали значного прискорення процеси, пов'язані з опануванням культури поводження зі зброєю. Саме тому держава в особі компетентних органів має проявити свою волю і видати загальнообов'язкові юридичні норми (право) та забезпечити їх реалізацію, зокрема й за допомогою роботи апарату легального примусу.

МЕТА статті – визначення особливостей вирішення правових проблем застосування цивільної вогнепальної зброї як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи в особливий період як однієї з умов розбудови сучасного демократичного суспільства у ХХІ ст.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ця робота базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на матеріалах періодичних видань, статистичних збірниках. У дослідженні застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кілька останніх найтяжчих в історії держави років показали, що є необхідність для відстоювання більш рішучої позиції стосовно врегулювання відносин, пов'язаних з обігом цивільної вогнепальної зброї, адже до 2022 р. дискусія з цього приводу у суті не переходила в практичну правову площину. Події останніх років значно вплинули на ставлення українців до питання володіння цивільним населенням вогнепальної зброї. У ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. Але, особливо в умовах нестабільності, не всіх людей і не завжди держава може якісно і оперативно захистити. Саме тому люди починають прагнути самостійно забезпечити такий захист, зокрема й за допомогою цивільної вогнепальної зброї. Прихильники цієї концепції посилаються на норми Конституції України, де у ч. 2 ст. 27 гарантується право громадян на збереження свого життя і здоров'я, а також життя і здоров'я інших людей від незаконного посягання [2; 3].

Не потрібно забувати і про відповідний баланс, що має бути у багатьох відносинах. Відносини, пов'язані зі зброєю є доволі небезпечними. У суті, зброя – це лише інструмент, який може бути спрямовано і на відвернення лиха, і на збільшення його кратно. Проте жодного діючого закону про цивільний обіг вогнепальної зброї немає. Дозвіл на обіг вогнепальної зброї серед цивільних на законодавчому рівні в Україні намагаються впровадити ще з початку незалежності. Станом нині у Верховній Раді України зареєстровано кілька проєктів Законів України, предметом яких був обіг цивільної вогнепальної зброї, але далі проєктів справа пішла [4-7]. Також важливим кроком має стати створення єдиних стандартів з класифікації цивільної вогнепальної зброї. Відмітимо,

що й поняття «обіг цивільної вогнепальної зброї» нині в чинних та проектних законодавчих документах немає. Натомість є багато наближених понять (обіг зброї, оборот зброї) у проектах законів про обіг зброї, а також є відповідні спроби надати схожі визначення поняття і науковою спільнотою.

Актуальним є вивчення передового досвіду інших розвинених держав в обігу цивільної вогнепальної зброї. В інших державах світу актуальними є різні закони про володіння зброєю, іноді навіть діаметрально протилежні за своїм змістом. Зазвичай відповідні нормативно-правові акти формувалися протягом досить довгого історичного розвитку держав й зазвичай залежать від культури поводження зі зброєю у звичній з них. Деякі держави повністю забороняють громадянам володіти вогнепальною зброєю, тоді як інші держави дають можливість громадянам володіти певними видами зброї. Особливою тут є позиція держави, яка, знаходячись всередині Європи кілька століть, не воювала – Швейцарії. У вищезгаданій державі громадяни повинні мати зброю і застосовувати її для оборони від супротивників держави. А такі супротивники у Швейцарії були завжди. І зазвичай вони були набагато сильніші від Швейцарії, але вона вистояла і довела своє право існувати в такій неспокійній частині світу, як Європа.

У мережі досить широко з цього питання подано досвід США, де питання легалізації зброї стало актуальним ще з початку заселення Північної Америки європейцями. У результаті кількості застосування вогнепальної зброї цивільним населенням значно зростає кількість насильства в суспільстві. Насильство із застосуванням вогнепальної зброї цивільним населенням в США є критичною проблемою для охорони здоров'я, оскільки показники насильства із застосуванням зброї вищі порівняно з іншими розвиненими державами. Досвід США показує, що незважаючи на те, що загалом рівень насильницьких смертей знизився через успішний

самозахист, є великий ризик збільшення самогубств чи зростання масштабів злочинницької діяльності [8].

ВИСНОВКИ

Ситуація змінюється, зокрема в застосунку «Дія» з березня 2025 р. громадяни можуть отримати дозвіл на зброю в цифровому форматі. Нововведення дає змогу не тільки отримати цифровий дозвіл на зброю, але й генерувати витяг з Єдиного реєстру зброї, а також отримувати push-сповіщення про закінчення терміну дії документа. Та все ж є необхідність вдосконалити національне законодавство з правових проблем застосування цивільної вогнепальної зброї як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи, адже за останні роки у нашій державі, враховуючи наявність величезної кількості незареєстрованої вогнепальної зброї, загострюється криміногенна ситуація. Відповідна нагальність призводить до закликів ухвалення закону для належного адміністрування та правового регулювання вогнепальної зброї у державі. На жаль, у науковому середовищі ще не вироблено моделі чи ключові принципи регулювання обігу вогнепальної зброї. Лише більшість вчених погоджується з тим, що законодавче регулювання обігу вогнепальної зброї є вкрай необхідним саме зараз. Необхідно ретельно планувати стратегії розвитку та вирішення даної проблематики, забезпечити їх регулярне адаптування до умов, що змінюються, та здійснювати безперервний контроль їх ефективності. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом здатні допомогти у підвищенні рівня гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я особи в нашій державі. Україна може взяти на озброєння досвід держав-членів ЄС або Швейцарії/США у вирішенні правових проблем застосування цивільної вогнепальної зброї як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи та використовувати його у побудові демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про контроль над набуттям та зберіганням зброї: Директива Європейського парламенту і Ради Європи від 24.03.2021 р. № 2021/555 (Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021L0555>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Бригінець О.О. Правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я. Економіка. Фінанси. Право. 2024. № 5. С. 41-43.
4. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект Закону України від 13.07.2021 № 5708-1. Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481
5. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України від 25.06.2021 № 5708. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360
6. Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї: проект Закону України від 06.11.2020 № 4335. Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70363
7. Про цивільну зброю та боєприпаси: проект Закону України від 24.11.2020 № 4335-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II03751A?an=3>
8. Degli Esposti, Michelle, et al. Analysis of «stand your ground» self-defense laws and statewide rates of homicides and firearm homicides. JAMA network open 5.2 (2022): e220077-e220077. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35188553/>

References

1. On control of the acquisition and possession of weapons: Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021L0555>
2. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
3. Bryhinets O.O. Legal support for the protection of personal data in the health care sector. *Economics. Finances. Law*. 2024.

No. 5. pp. 41-43. (in Ukrainian).

4. On the right to self-defense and possession of civilian firearms: Draft Law of Ukraine dated 13.07.2021 № 5708-1. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481 (in Ukrainian).

5. On the right to self-defense and possession of civilian firearms: Draft Law of Ukraine dated 25.06.2021 № 5708. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360 (in Ukrainian).

6. On the circulation of civilian firearms and military supplies for them: Draft Law of Ukraine dated 06.11.2020 № 4335. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70363 (in Ukrainian).

7. On civilian weapons and ammunition: Draft Law of Ukraine dated 24.11.2020 No. 4335-1. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI03751A?an=3> (in Ukrainian).

8. Degli Esposti, Michelle, et al. Analysis of «stand your ground» self-defense laws and statewide rates of homicides and firearm homicides. JAMA network open 5.2 (2022): e220077-e220077. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35188553/>

Oleksandr BRYHINETS

Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4058-7566>

e-mail: BriginetsO@meta.ua

THE RIGHT TO A CIVILIAN FIREARMS AS A GUARANTEE OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO PROTECTION OF LIFE AND HEALTH OF A PERSON (DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE)

The paper reveals the role and issues of determining the specifics of solving domestic and foreign legal problems of the use of civilian firearms as a guarantee of the constitutional right to protect the life and health of an individual. Attention is paid to the analysis of the current state of regulation of the possession and use of firearms in Ukraine. Attention is focused on the problems associated with unregulated possession and use of firearms and the prospects for improving the legal regulation of such issues. The large number of unregistered firearms in the hands of citizens, combined with the growth of crime, indicates the need to resolve legal conflicts. Since the beginning of independence in Ukraine, there have been many attempts to adopt legislation that would regulate the possession and use of firearms by civilians. As of now, several draft laws of Ukraine have been registered in the Verkhovna Rada of Ukraine, the subject of which was the circulation of civilian firearms, but further projects have been abandoned (into drafts). Another important step should be the creation of unified standards for the classification of civilian firearms. Also relevant for the selected issue is the study of the best practices of other developed countries regarding the circulation of civilian firearms. In other countries of the world, various laws on the possession of weapons are relevant, sometimes even diametrically opposed in their content. Typically, the relevant regulatory legal acts were formed during a rather long historical development of states and usually depend on the culture of handling weapons in each of them. Some states completely prohibit citizens from owning firearms, while other states allow citizens to own certain types of weapons. It is extremely important to improve national legislation on the legal problems of using civilian firearms as a guarantee of the constitutional right to protect the life and health of a person, because in recent years in our state, given the presence of a huge number of unregistered firearms, the criminogenic situation in the country has been worsening. It is necessary to carefully plan strategies for developing and solving this issue, ensure their regular adaptation to changing conditions, and continuously monitor their effectiveness.

Keywords: the right to civilian firearms, the right to defense, constitutional rights, the right to life, human rights, rights and obligations, health care, the right to health protection, legal guarantee, circulation of firearms